

УДК 69:332.1:658.012.122

О.І.Авраменко,

Кременчуцький національний університет ім. М.Остроградського,
м. Кременчук

АНАЛІЗ СТАНУ РЕГІОНАЛЬНОГО БУДІВЕЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У даній статті проаналізовано стан регіонального будівельного комплексу Полтавської області з метою розробки інструментарію удосконалення його розвитку та формування.

В даній статті проаналізовано состояние регіонального строительного комплекса Полтавской области с целью разработки инструментария совершенствования его развития и формирования.

This article analyzes the state of a building complex of Poltava region with a view to developing tools improve the development and formation.

Ключові слова: регіон, будівельний комплекс, фінансування, регіональна політика.

Важливість питання розвитку продуктивних сил на сучасному етапі зумовлена посиленням ролі регіонального підходу у регулюванні економіки. Необхідність підвищення економічної ефективності регіональних господарств ставить перед регіонами нові завдання, перш за все пов'язані з вибором конкурентоспроможної моделі регіональної економіки, складовою якої є будівельний комплекс. Тому метою статті є аналіз стану регіонального будівельного комплексу на прикладі Полтавської області.

Дослідженням стану будівельного комплексу займалися багато вчених, зокрема А.М.Асаул [1], І.А.Кузовльова [5]. Суттєвий внесок у розв'язання цих проблем внесли також зарубіжні науковці, які займалися різними аспектами розвитку продуктивних сил (У.Айзарт, Г.Александрсон, Ф.Мур, Дж.Петерсон та інші). Їх дослідження свідчать про необхідність врахування регіональної складової у вивченні питань, що стосуються формування регіонального будівельного комплексу.

З метою розробки інструментарію удосконалення розвитку регіонального будівельного комплексу Полтавської області необхідно проаналізувати його стан та визначити чинники, які вплинули на його формування.

На думку А.М.Асаула, «кожен регіональний інвестиційно-будівельний комплекс характеризується певною унікальністю процесів свого формування, функціонування та розвитку» [1].

Полтавський регіон має розвинений будівельний комплекс, який забезпечує функціонування різних галузей економіки та соціальної сфери. Будівельна галузь області представлена 250 будівельними підприємствами та 10 організаціями, що виконують функції управління. В будівельній індустрії Полтавщини виробництвом будівельних матеріалів займаються 40 спеціалізованих промислових підприємств і близько 250 дрібних. На підприємствах області діють виробничі потужності по випуску основних будівельних матеріалів. Відомі виробники будівельних матеріалів – Лубенський комбінат будматеріалів, Диканський завод будматеріалів (дочірнє підприємство ЗАТ «Цивільбуд»), ВАТ "Керамік" (постачальник цегли на всі будівельні

майданчики м. Полтави). В регіоні є умови для розвитку промисловості з виробництва будівельних матеріалів – Полтавщина має 120 їх родовищ, багато з яких розробляється, але ще більше блокується у зв'язку з необхідністю одержання ліцензії на розробку покладу.

У 90-х роках обсяги будівництва в регіоні почали стрімко падати, будівельний комплекс перебував у депресивному стані. У 2000 році падіння було призупинено, але обсяги будівництва так і не було нарощено.

З 2001 року в регіоні зберігалася стала оптимістична тенденція – щорічно обсяги будівництва та виробництва будівельних матеріалів зростали. Внаслідок фінансово-економічної кризи 2008 року в державі відбулася стагнація галузі будівництва: суттєво зменшився попит на будівельні матеріали як індивідуальних забудовників, так і будівельних організацій. За два останні місяці 2008 року обсяг реалізації будівельної цегли на трьох підприємствах Полтавщини скоротився на 50%. Інфляція, падіння виробництва, ріст цін призвели до скорочення обсягів будівельно-монтажних робіт, чисельності працівників та зменшення прибутків будівельної галузі. Погіршилось фінансування багатьох довгострокових проектів. Суттєво збільшилися ставки кредитних ресурсів, що підвищило вартість будівельних матеріалів і будівництва в цілому.

В останнє десятиріччя на Полтавщині в розвитку житлового будівництва спостерігалися позитивні тенденції: якщо у 2000 р. в області було введено в експлуатацію 169,1 тис.м² житла, то вже у 2007 р. — 278,1 тис. м². До початку фінансової кризи 2008 року Полтавщина знаходилась на передових позиціях за основними показниками житлового будівництва. Найбільше житла будується у м. Полтава. Спираючись на реальні можливості фінансування, в області розроблені і реалізуються Чорнобильська будівельна програма, регіональна програма житлового будівництва, програма житлового будівництва, програма завершення спорудження шкіл та газифікації шкіл у селах, де є природний газ, реконструкції житлових будинків перших масових серій та програма будівництва раніше розпочатих об'єктів. Особлива увага в роботі будівельного комплексу області приділяється питанню розв'язання житлової проблеми. В області реалізуються державні житлові програми: «Розвиток молодіжного житлового будівництва» і «Власний дім» – за рахунок державних пільгових довгострокових кредитів та «Житло військовим» – за рахунок інвестицій та 1,5 відсотка відрахувань від податку на прибуток.

Проте протягом 2008 року в регіоні відбулося уповільнення темпів житлового будівництва. Зменшення обсягів будівництва підприємствами і організаціями усіх форм власності порівняно з намірами на початку року було викликано зростанням цін на будівельні матеріали і відсутністю необхідних коштів. Водночас, через незначні обсяги будівельних робіт, подорожчання матеріалів значно менше вплинуло на обсяги будівництва індивідуального садибного житла, що підкреслює значення фінансів домогосподарств як

джерела інвестицій.

На початку 2009 року через значні проблеми у сфері банківського кредитування будівництво майже завмерло: за півроку в області введено в дію всього 63,4 тис.м² житлової площі. Проте Полтавський регіон у першому півріччі 2009 року входив до шістки областей із найменшим зниженням темпів житлобудівництва. Згідно з Законом України «Про запобігання впливу світової фінансової кризи на розвиток будівельної галузі та житлового будівництва», від області в Міністерство регіонального розвитку та будівництва було направлено реєстр незавершених об'єктів житла, які мали ступінь будівельної готовності не менш ніж 70 відсотків. Серед них були визначені й 12 об'єктів, що потребували добудови за державної підтримки і які держава зобов'язалася викупити як так зване соціальне житло.

Проблеми в будівельній галузі залежать і від зовнішніх факторів, на які працівники райдержадміністрації не мають можливості впливати. Згідно зі статтею 11 Закону України «Про планування та забудову територій», сільські ради та їх виконавчі органи в межах своїх повноважень вирішують питання планування і забудови територій відповідних адміністративно-територіальних одиниць [3]. Через брак коштів значна частина сільських рад не має можливості виготовити нові генеральні плани розвитку населених пунктів. Основні показники розвитку будівельної галузі Полтавської області представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники розвитку будівельної галузі Полтавської області
(розроблено автором за даними [2])

Показник Роки	Потреба підприємств будівництва у працівниках	Індекс обсягу виконаних будівельних робіт, %	Індекс обсягу інвестицій в основний капітал, %	Рентабельність операційної діяльності будівельних підприємств, %	Частка збиткових будівельних підприємств, %	Середньорічна кількість найманих працівників у будівництві, тис.	Індекс обсягу середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників у будівництві, %
2000	-	86,9	104,6	6,1	42,5	32	-
2001	-	84,0	84,9	4,0	37,3	28	133,9
2002	277	89,3	123,7	-1,0	40,7	27	120,4
2003	148	113,5	111,1	-0,7	40,1	24	129,4
2004	554	104,4	116,2	-1,7	38,2	22	126,7
2005	323	96,2	105,8	1,4	33,6	22	133,0
2006	255	98,7	113,2	1,1	31,1	19	126,1
2007	284	105,8	120,8	4,0	27,6	20	126,2
2008	49	92,2	105,6	0,6	30,6	19	126,8
2009	40	68,4	77,6	-1,3	37,4	13	100,0

У регіоні активно ведеться промислове будівництво: розпочато будівництво нового комплексу ТОВ СП «НІБУЛОН» з приймання, зберігання і відвантаження зернових та олійних культур; планується реалізація на території Полтавщини

потужного інвестиційного проекту будівництва сучасного птахокомплексу; французька компанія I-ТЕК має намір інвестувати понад 500 мільйонів гривень у будівництво свиногокомплексу в Решетилівському районі.

Значну частку всіх підприємств будівництва регіону складають малі підприємства. На кінець 2008 року фінансовий результат їх діяльності становив (- 43,4) млн. грн., тоді як у 2007 році він становив 23,7 млн.грн. Відмічається щорічне зростання кількості малих підприємств будівництва за одночасного зменшення середньорічної кількості найманих працівників та частки їх продукції у загальному обсязі реалізації. Ця ситуація викликана такими негативними явищами, як порушенням прав підприємців вже з моменту їх реєстрації; перевищенням законодавчо встановлених термінів реєстрації, безпідставна заборона або обмеження підприємницької діяльності. Полтавською адміністрацією започатковано проект програми розвитку малого підприємництва на 2009-2010 роки.

За останнє десятиріччя в будівельному комплексі відбулися певні зміни стосовно форми власності: з'явилися окремі міні-підприємства, які не зареєстровані статистичними органами та державними службами. На нашу думку, вони не мають майбутнього, оскільки існує загроза поглинання їх більшими підприємствами. Тому їм необхідно об'єднуватись, створюючи концерни, акціонерні товариства, холдингові компанії, асоційовані (в статутному капіталі частка інвестора складає не більше 25%) та спільні підприємства (частка інвестора складає від 51% до 100%).

Стан регіонального будівельного комплексу значною мірою впливає на формування пропорцій і темпів розвитку галузей народного господарства та продуктивних сил регіону. І.А.Кузовльова вважає, що «найбільш суттєвою проблемою реалізації цілей регіонального розвитку виступає розгляд представлених питань з позицій системного підходу, що дозволяє комплексно підійти до створення умов для ефективного функціонування і розвитку регіонального інвестиційно-будівельного комплексу з урахуванням специфічних чинників, що формують соціально-економічну систему конкретного регіону» [5, с.6]. Рівень розвитку регіону визначається динамікою ВРП та глобальним індексом конкурентоспроможності.

Полтавська область за більшістю показників належить до провідних регіонів України. Проте щорічні темпи приросту реального ВРП, які спостерігаються в регіоні з 2000 року, сповільнились у 2008 році. Індекс глобальної конкурентоспроможності Полтавської області за 2008-2009 роки становить 3,9 (середній по Україні 3,89; м. Київ (max) – 4,17, Закарпаття (min) – 3,45) [4]. Промислова політика регіону спрямована на сприяння модернізації та структурної перебудови підприємств промислового комплексу, зниження енерго- та матеріалоємності виробництва, зміцнення фінансового стану та активізацію інноваційно-інвестиційного розвитку регіону.

До початку світової фінансової кризи позитивну динаміку економічного

зростання було забезпечено за рахунок покращення кон'юнктури на внутрішньому і зовнішніх ринках. Загострення конкуренції на світових і внутрішніх ринках сприяло підвищенню інвестиційного попиту, підтримання високих темпів зростання інвестицій в основний капітал. Фактором успішного розвитку ринкових відносин та стабілізації економіки стала активізація малого підприємництва. Неухильно скорочувалась кількість безробітних, створювались нові робочі місця.

У листопаді-грудні 2008 року в господарському комплексі регіону з'явилися ознаки світової фінансової кризи, які проявилися в призупиненні діяльності у сфері будівництва та виробництва будівельних матеріалів. У 2009 році зросла заборгованість з виплати заробітної плати. Рівень зареєстрованого безробіття зріс на 1,1 відсоткового пункту і станом на початок 2009 року становив 4,7% від кількості населення працездатного віку [2].

На території регіону сформувався досить потужний науково-технічний потенціал. Регіон має широку мережу наукових та фінансових установ. Високий рівень кваліфікації певних категорій робочої сили і працівників поєднується з відносно низьким рівнем оплати праці. Проте недостатня увага приділяється інноваційній діяльності: кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшилася з 71 у 2000 р. до 35 у 2008 р. [2].

Таким чином, ретроспективний аналіз стану регіону та регіонального будівельного комплексу дав змогу виділити у їх розвитку три етапи, які вирізняються динамікою головних показників діяльності:

- 1) трансформаційної кризи 1991-1999 рр.;
- 2) економічного зростання 2000-2007 рр.;
- 3) світової фінансової кризи 2008 р.

Для кожного етапу характерні певні чинники, які й викликали загострення проблем регіонального будівельного комплексу та регіону.

Перехід України від адміністративно-командної економіки до ринкової став поштовхом до розвитку інвестиційного процесу. Але ці самі причини спричинили спад виробництва, інфляційні процеси, зміни форм власності, що викликало зворотну реакцію. Невідповідність витрат бюджету інвестиційним цілям; не конкурентоспроможність будівельного комплексу; недостатнє надходження інвестицій, особливо іноземних; трансформація відносин власності методом різкого обмеження ролі держави у регулюванні макроекономічних процесів; недосконалість банківської системи – всі ці фактори справили негативний вплив на інвестиційний процес. Таким чином, однією з головних причин кризи 90-х років можна вважати незавершеність і недосконалість ринкових реформ та відносин в Україні.

Потенціал економічного зростання 2000-2008 років мав подвійну основу. У 2000-2001 рр. стимуляційну функцію зростання реальної економіки відігравали переважно екстенсивні чинники – нарощування економіки за рахунок завантаження вільних виробничих потужностей, використання

наслідків глибокої девальвації гривні в період світової фінансової кризи 1997-1998 рр., погашення боргів із заробітної плати та пенсій тощо. Однак на кінець 2002 року названі чинники себе фактично вичерпали. Економічне зростання 2003 року пов'язане з розширенням внутрішнього ринку і початком інтенсивного оновлення основних виробничих фондів, відчутним зростанням інвестиційного попиту. У 2003 році доходи нефінансових корпорацій зростали з випередженням до динаміки ВВП, що зумовило відчутне зростання інвестицій в основний капітал. Зросла частка довгострокових кредитів комерційних банків, збільшився обсяг іноземних інвестицій. Проте можливості основоположних цілеспрямованих структурних змін для побудови соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні не були використані належним чином ні при трансформаційній кризі 1990-х рр., ні в умовах економічного зростання 2000-2008 рр., коли з'явилися фінансові ресурси для таких перетворень [7].

Причиною світової фінансової кризи 2008 року стало порушення функціонування фінансових інвестиційних механізмів, кредитний бум, сумнівне фінансове становище банків, надмірне поширення ризикованих фінансових інструментів, які не стосуються реального інвестиційного процесу і є оборотом величезних грошей в ірраціональних механізмах, що не мають під собою матеріальної опори. «Справжньою причиною поширення світової фінансової кризи на українську економіку...стало підтримане дешевизною долара прагнення до нарощування інвестицій будь-якою ціною» [6, с.46].

Отже, проведене дослідження свідчить, що Полтавська область має достатню базу для розвитку будівельного комплексу, а саме:

- ❖ наявність потужних підприємств будівельної індустрії;
- ❖ наявність умов для розвитку промисловості з виробництва будівельних матеріалів;
- ❖ наявність багатого наукового потенціалу, широкої мережі наукових та фінансових установ;
- ❖ поєднання високого рівня кваліфікації певних категорій робочої сили і працівників з відносно низьким рівнем оплати праці.

Проте на розвиток будівельного комплексу негативно впливали мали наслідки кризових періодів у розвитку регіону, чинником яких є відсутність фінансової підтримки інвестиційних процесів.

Розробка інструментарію удосконалення розвитку та формування регіонального будівельного комплексу будуть подальшим етапом дослідження.

Список використаних джерел:

1. Асаул А.Н. Феномен инвестиционно-строительного комплекса, или Сохранение строительного комплекса страны в рыночной экономике: Монография. [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: / <http://www.aup.ru/books/m65/intro.htm>
2. Головне управління статистики у Полтавській області [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: / <http://www.ukrstat.gov.ua> .
3. Закон України «Про планування та забудову територій» від 20.04.2000 № 1699-III - ВР. [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Звіт про конкурентоспроможність України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>
5. Кузовлева И. А. Методологические проблемы эффективного функционирования и развития регионального инвестиционно-строительного комплекса. [Текст] : дис. док. эк. наук: 08.00.05:/ Кузовлева Ирина Анатольевна. – СПб., 2001.- 297 с.
6. Паливода К.В. Світова криза в інвестиційному секторі, її причини та механізми попередження / К.В. Паливода // Актуальні проблеми економіки. – 2009.- № 7. - С.35 - 49.
7. Яценко Н. Економіка України 1999—2008: втрачене десятиліття: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2020/68155>)